

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ "ÖZELLEŞTİRME MESELELERİ" (1)

Bela BALASSA (2)
Çev.Doç.Dr. Turgay BERKSOY (3)

GİRİŞ

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) durumlarına yönelik son yıllarda dünyada oldukça önemli değişiklikler olmaktadır. Batı Avrupa, İngiltere ve 1986 dan beri Fransa büyük çapta KİT özelleştirmelerine girişmişlerdir. Fransa örneğinde bu yalnızca 1981'deki sosyalist hükümet zamanında yapılmış millileştirmeleri değil 1945 de millileştirilmiş şirketleri de kapsayan bir özelleştirme hareketi olmaktadır.

Öte yandan İngiltere'de İşçi Partisinin veya Fransa'da Sosyalist Partinin iktidara gelirse şimdiye kadar yapılmış özelleştirmeleri iptal ederek eski hallerine döndüreceklerine yönelik önemli işaretler de yoktur. Hatta tersine Avusturya, Finlandiya ve İspanya gibi sosyalist kökenli hükümetlere sahip bazı Avrupa ülkelerinde de bazı KİT özelleştirmeleri veya özelleştirmeye ilişkin hazırlıklar yapılmaktadır

Gelişmekte olan ülkelerde de durumlar değişmektedir. Hükümetleri kendilerinin sosyalist olduğunu söylesin veya söylemesin, Kamu İktisadi Teşebbüslerini ekonomik gelişmenin itici gücü olarak görmüş bu ülkelerin pek çoğunda da son yıllarda KİT'ler hakkındaki görüşler değişmekte ve çeşitli alanlarda faaliyet gösteren KİT'lerle ilgili özelleştirme önerileri yapılmaktadır.

Bu çalışma, gelişmekte olan ülkelerdeki KİT'lere yönelik tutum ve davranışlardaki değişmelerle ilgili bir açıklama sağlamayı, bu ülkelerdeki KİT'ler ve özelleştirmelerle ilgili deneylerden dersler çıkarmayı ve gelecekteki olası değişiklikleri göstermeyi amaçlamaktadır. Araştırma imalat sanayii ile sınırlı tutulacaktır.

Buna devletin güvenliği ile ilgili olarak kabul edilen doğal kaynakların ürünleri, tüm dünyada devletin sahip olduğu veya devletçe düzenlenen ve doğal tekeller olarak da bilinen bazı kamusal mallar ve kendileriyle ilgili yetersiz veri bulunan hizmetler dahil değildir.

Çalışmanın 1. Kısımında gelişmekte olan ülkelerin imalat sanayii içinde faaliyet gösteren KİT'lerin nisbi önlemlerine ilişkin bilgiler verilecektir. II. Kısım özelleştirmeye yönelik eğilimlerin muhtemel nedenlerini

inceleyecek ve III. Kısımda Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile Özel Teşebbüsler arasındaki etkinlik farklılıkları üzerine yoğunlaşılacaktır. Bu kısımda ayrıca gelişmekte olan ülkelerin özelleştirme ile ilgili kayıtları gözden geçirilecek ve IV. Kısımda geleceğe yönelik beklentiler incelenecektir.

I. Gelişmekte Olan Ülkelerde İmalat Sanayi İçinde Faaliyet Gösteren KİT'ler.

Tablo 1 gelişmekte olan ülkelerin imalat sanayii içindeki KİT'lerinin nisbi paylarıyla ilgili verileri göstermektedir (4). Yalnızca gayrisafi hasıla rakamlarının bulunduğu Gana hariç üretimle ilgili data, katma değerleri vermektedir ve genellikle uluslararası kıyaslamalara uygundur (5). Bununla birlikte bazı ülkeler için üretim değil yatırım verileri bulunmakta Kamu İktisadi Teşebbüslerinin paylarını abartmaktadır. Böylece 1982 de KİT'ler sekiz gelişmekte olan ülkede ortalama olarak gayri safi yurt içi hasılanın yüzde 42 si ve gayrisafi yatırımların yüzde 66 sı olarak hesaplanmıştır. (Ayub and Hegstad, 1986, p. 77) (6).

1970'li yıllarda sanayileşmiş ülkelerin imalat sektörü içinde yer alan KİT'lerin payı yüzde 23 ile Avusturya en yüksek olmak üzere İtalya yüzde 19, Portekiz yüzde 12 ve Fransa yüzde 11 şeklinde idi. Fransa için bu pay 1981 de millileştirmelerden sonra yüzde 33'e ulaşmıştı. daha sonra yeni hükümetin izlediği tersine politikanın bir sonucu olarak bu pay yine azalma seyrine girmiştir. Öte yandan yukarıdaki paylar 1970'lerin sonları itibariyle Belçika için hemen hemen sıfır, Yunanistan için 1, Avustralya için 4 ve İngiltere için yüzde 5 şeklindedir (7).

Gelişmekte olan ülkeler yönünden ise imalat sektörü içinde KİT'lerin payı Irak ve Suriye'de yüzde 90 olmuş Mısır'da ise 1970'lerde bu payın da üstünde bir değer almasına rağmen 1979'de yüzde 80'e gerilemiştir. Etopya ve Burma için ise bu oranlar yüzde 50-60 lar arasında değişmektedir.

TABLO 1: İMALAT SANAYİİ İÇİNDE KİTLELERİN NİSBE PAYLARI

		Yıl	Nispi Pay (Yüzde)
SANAYİLEŞMİŞ ÜLKELER			
Avustralya	GSMH	1978-79	4.0
Avusturya	"	1970-75	23.0 a/
Belçika	GSY *	1978-79	0,4
Fransa	"	1971	11.4 a/
Yunanistan	GSMH	1979	1.3
İrlanda	GSY	1974-77	9.4
İtalya	"	1978	18.6 a/
Portekiz	GSMH	1976	12.0
İngiltere	GSY	1978-81	5.3
AŞAĞI SAHRA AFRİKASI			
Etopya	GSMH	1979-80	60.9
Gana	"	1970	32.9
Fildişi Sahili	"	1979	25.2 a/
Kenya	"	1970-73	13.1
Senegal	"	1974	19.0
Sierra Leone	"	1979	14.2
Tanzanya	"	1974-77	37.9
KUZAY AFRİKA VE ORTADOĞU			
Mısır	GSY	1979	80.4 a/
Irak	"	1975	96.7
Fas	"	1974-76	26.2
Suriye	"	1975	95.9
Tunus	GSMH	1982	31.4
Türkiye	"	1979	30.1 a/
Yemen Arap Cumhuriyeti	GSY	1975-76	59.5
ASYA			
Bengaldeş	GSMH	1981-82	46.1
Burma	"	1980	56.2
Hindistan	"	1978	15.7
Kore	"	1974-77	14.9
Nepal	"	1974-75	4.4
Pakistan	"	1974-75	7.8
Singapur	"	1972	14.2
Sri Lanka	"	1974	33.2
Tayvan	"	1985	12.0
Tayland	"	1970-73	5.2
LATİN AMERİKA			
Bolivya	"	1973-75	5.9
Venezuela	"	1985	16.2

Kaynak: Short (1984) and World Bank data files

Not: a/Madencilik dahil

* GSY = Gayri Sayfi Yurtiçi Yatırımlar

1966 - 1968 arasında yüzde 15 olan KİT payını 1974-1977 arasında yüzde 38'lere çıkartan Tanzanya'da dahil tüm bu ülkeler sosyalist olduklarını söylemektedirler. İmalat sanayi içindeki KİT payları sırasıyla yüzde 33 olan Gana, yüzde 31 olan Tunus ve yüzde 30 olan Türkiye ise Karma Ekonomi anlayışı içindedirler.

Sosyalist fikirlerin etkilediği Hindistan'da da imalât sanayi içinde KİT'lerinin payı yüzde 16 ile aynı oranların yüzde 15 olduğu Kore ve yüzde 12 olduğu Tayvan'ın çok üstünde değildir. Fakat değişimin yönü farklı olmaktadır. Hindistan'da KİT'lerin oranı 1970-1973 de yüzde 13 den 1978 de yüzde 16 ya çıkarken; Tayvan'da 1952 de yüzde 56 dan 1985 de yüzde 12'ye düşmüştür (8).

İmalât sektörü içindeki KİT payları Nepal, Sri Lanka ve Tayland'da yüzde 10'a ulaşmamaktadır. 1970 lerin ortasında Butto'nun sosyalist eğilimli hükümetinin bazı tekstil fabrikalarını millileştirdiği yıllarda da Pakistan için bu oran yüzde 10'ların altında idi. Bu fabrikalar sonradan tekrar özelleştirilmişlerdir. Bengaldeş'de de imalât sektörü içindeki yüzde 46 olan KİT o zamandan beri gerçekleştirilen özelleştirmelerle önemli ölçüde azalmıştır.

Sosyalist gelişmekte olan ülkelerde eğilim, imalât sektörü içinde KİT'lerin ağırlıklı paya sahip olması şeklindedir. Diğer gelişmekte olan ülkelerde tütün ve genellikle şeker, alkollü içkiler ve çimento kamu mülkiyeti içinde yer almaktadır. Ayrıca petrol rafineri tesisleri, ilaç, gübre, demir ve çelik endüstrilerine sahip ülkelerde de bu faaliyetler genellikle Kamunun elindedir. Daha da ötesi pek çok gelişmekte olan ülkede devletin basın ve yayın kuruluşları vardır ve bazı ülkelerde kamu sektörü tekstil fabrikalarına da sahiptir.

Varolan durum çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır. Tütün, şeker ve alkollü içkiler gibi bazı sanayilerde kamu sektörü dolaylı vergi avantajları elde etmektedir. Çelik gibi bazı endüstriler ise ekonomik gelişmedeki stratejik önemleri nedeniyle genellikle kamu sektörü içinde yer almaktadır. Petrol rafinerisi, gübre, çimento gibi büyük sermaye yatırımları gerektiren sanayiler de kamu sektörünün sahipliğini zorunlu kılmaktadır. Bazı yerlerde kamu sektörünün özel girişimin yetersizliği nedeniyle önemli paylar aldığı ileri sürülebilir. Son olarak toplumsal nedenlerden ötürü gelişmekte olan ülke hükümetleri çeşitli sanayi dallarındaki güçlük içinde bulunan özel firmalara el koymaktadırlar.

II. Özelleştirme Nedenleri

Son yıllardaki özelleştirmelere yönelik davranışlardaki değişimleri açıklamak için çeşitli nedenler ortaya atılmaktadır. Özellikle Fransa ve İngiltere için ideoloji ve bunun sonucu oluşan değişimlerin önemli rol oy-

ñadığı ileri sürülmektedir. Ayrıca devlet bütçesine yönelik düşünceler de özelleştirme nedenleri arasında sıkça işaret edilmektedir. Son olarak özel teşebbüsün kamu girişimine kıyasla daha etkin olduğu da belirtilen bir noktadır.

Fransa ve İngiltere örneklerinde ideolojinin varlığı da inkâr edilememekle beraber objektif faktörlerin de karar vermede etkili oldukları belirtilmelidir (9). Daha da öte, giriş kısmında belirtildiği gibi, bu iki ülkede bir hükümet değişikliği halinde yeniden millileştirmelere gidileceği yolunda ciddi bir beklenti de yoktur ve Batı Avrupa ülkelerinde özelleştirmeler sosyalist kökenli hükümetlerce şu an tahayyül bile edilmiyorsa da Mısır ve Tanzanya gibi gelişmekte olan ülkelerin bazılarında özelleştirme genellikle siyasal gündemde önemli bir yer almaktadır.

Bütçe yönünden ise, veri bulunan 1974-1977 döneminde gelişmekte olan ülkelerdeki KİT'ler GSYİH'larının ortalama olarak yüzde 5,4 ü nispetinde zarar etmişlerdir (10). Bu sonuç şu gerçeği de yansıtmaktadır ki; Bu kuruluşların küçük cari hesap fazlaları (amortisman ve de kamu transferleri öncesi GSYİH'nın ortalama binde 6 sı) gelişmekte olan ülkeler GSYİH'sının ortalama yüzde 6 sına eşit KİT kapital hesabı zararlarının nedenini açıklayan yatırımlarının önemsiz bir kısmını karşılamaktadır. Hatta gelişmekte olan ülkelerde KİT Cârî hesap fazlaları amortismanları dahi kapsamamaktadır. Ki bu amortismanlar onların GSYİH'larının ortalama yüzde 1.1.'idir.

İlgili veriler KİT'lerin cârî hesap fazlalarını aslında pek çoğu yararlanmasına rağmen sanki kredi tercihlerinden yararlanmıyorlarmış gibi abartılı olarak göstermektedir. Veriler ayrıca Şili, Gambiya, Guyana, Venezuela ve Zambiya gibi Mineral üreticisi ülkeleri de kapsamaktadır. Bu ülkelerdeki KİT gelirleri Petrol bakır, boksit ve diğer minerallerin satışlarından elde edilen büyük çaptaki royaltı gelirlerini intiva etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde Kamu Sektörü açıklarının dörtte üçünün nedeni olan KİT zararlarının 1974-1977 döneminde ortalama olarak yarısından biraz fazlası Bütçeden yapılan sübvansiyon ve hükümetten alınan borçlarla finanse edilmiştir. Geri kalan yarıya yakın kısım ise aşağı yukarı eşit oranlarda olmak üzere dış borçlarla ve banka ve sermaye piyasalarından alınan iç borçlarla karşılanmıştır.

Dış borçlanma 1973 den sonra gelişmekte olan ülkelerde giderek artan boyutlarla ayrı bir önem kazandı. Böylece en büyük üç Latin Amerika ülkesi olan Arjantin, Brezilya ve Meksika da KİT'ler ülkelerinin dış borçlarının yarısından fazlasını ellerinde tutuyor hale geldiler (Balassa et al, 1978. Tablo 4.4). Şurası da ifade edilmelidir ki, 1976-1978 döneminde KİT'ler gelişmekte olan ülkelerin sermaye piyasalarından yaptığı borçlanmaların üçte birini almıştır. (World Bank, 1980)

Daha da öte KİT'ler yerli bankalar kredilerinin büyük bir kısmını da almaktadırlar. Şu da belirtilmelidir ki, data bulunabilen ülkelerde toplam iç krediler içinde KİT kredilerinin ortalama payı 1070'li yıllar başları ile sonları arasında yüzde 20 den hemen hemen yüzde 30'a ulaşmıştır (Short, 1984, p. 176).

Böylece gelişmekte olan ülkeler 1970'lerde iç ve dış borçlarını aynı anda arttırmışlardır. Bu sonuçlar, KİT'lerin büyüyen açıklarıyla artan finansman gereklerini yansıtmaktadır (Short, 1984, balassa et al, 1986, ch. 4). 1982 deki borç krizini takiben dış kaynakların kurumasıyla bu açıklar büyük ölçüde iç kaynaklardan karşılanır hale geldi ve bu da kamu sektörü için "Crowding - out" etkisini arttırdı.

Böylece bütçesel veya daha genel bir deyişle mali kaygılar gelişmekte olan ülkelerdeki KİT'lere yönelik düşüncelerde oluşan değişiklikleri körükledi. Fakat özelleştirme KİT'lerin mali yüklerini bu kuruluşların verimliliğini sağlanmadığı sürece azaltmayacaktır. Hatta Tunus gibi bazı ülkelerde, özel firmalar, hükümet öncelikle bunları rasyonel bir hale getirmediği sürece KİT'leri devralmaya istekli değildirler.

II. Kamu ve Özel Sektörün Nisbi Etkinliği

Bütçesel ve finansal konular Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile özel teşebbüslerin nisbi etkinliği sorununu gündeme getirmektedir. Etkinlik kıyaslamaları ideal olarak aynı iktisadi faaliyetleri yapan kamu ve özel firmalar arasında yapılmalıdır. sanayileşmiş ülkeler için bu şekilde yapılmış bir kaç kıyaslama örneği vardır ve onlar da genel olarak elektrik, gaz, su gibi bazı kamusal faaliyetler ve hizmet endüstrileriyle ilgilidir.

Yakın zamanda yapılmış bir çalışma, benzer faaliyetlerin karşılaştırılması ve uygun etkinlik göstergelerinin kullanımına ilişkin ampirik araştırmalar arasında yapılacak seçime özel bir önem vererek şu sonuçları bulmuştur. Ele alınan vakaların 17'sinde özel teşebbüs kamu teşebbüslerine göre daha etkin. 16'sında tersine kamu teşebbüsleri daha etkin ve 5'inde de belirgin bir farklılık yoktur (Yarrow, 1986) (8). Araştırılan 28 vaka içinde yalnızca biri imalat sanayiine (çelik) kapsamaktadır ki bu sektörde özel teşebbüs kamu teşebbüsünden daha etkindir.

Sanayileşmiş ülkelerde imalât sanayiine yönelik etkinlik karşılaştırmalarının yokluğu şu gerçeği göstermektedir ki bu ülkelerde kamu ve özel teşebbüs elektrik, gaz, su gibi kamusal faaliyetlerde ve hizmet endüstrilerinde çoğu kere yanyana bulunabilmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde hizmet sektörü karşılaştırmaları 33 kalkınma finansmanı şirketi (Development Finance Company, DFC)

için yapılmıştır. Sonuçlar özel DFC'lerin devlet elindeki kuruluşlara kıyasla iç kaynakların mobilize edilmesinde belirgin şekilde daha çalışkan ve etkin olduğu (Gordon, 1983, p. 38) ve genellikle çok daha yüksek düzeyde kârlılığa sahip olduklarını göstermektedir (Ibid, p. 32). Aynı zamanda kamu sektöründeki imalat sanayi kuruluşlarına ilişkin bilgiler de seçilmiş bazı gelişmekte olan ülkeler için mevcuttur.

Brezilya örneğinde, 1974 ve 1978 de kamu iktisadî teşebbüslerindeki kârlılık oranı özel teşebbüsdekinin yarısı olarak belirlenmiştir. İsrail'de de 1976 - 1978 arası vergi öncesi kârlar KİT'lerde satışların ortalama yüzde 1.6 sı özel teşebbüslerde ise 11.6'sıdır. (Ayub and Hegstad, 1986, p. 15). Nihayet Hindistan'da 1976 yılında imalat sektöründe KİT'ler yüzde 2'lik bir kazanç elde ederken özel firmalar yüzde 9'un üstünde kazanç elde etmişlerdir (Choksi, 1979, pp. 23-24).

Yukarıdaki kârlılık rakamları bu üç ülkede kamusal fonlara çok düşük hatta sıfır faiz veren kamu iktisadî teşebbüslerinin etkinliklerini abartmaktadır. Piyasa fiyatları ve gölge fiyatlar arasındaki farklılıklara ilişkin bir düzeltme de yapılmamıştır. Böylesine bir düzeltme mali ve ekonomik kârlılıkları 1980/81 mali yılı için hesaplanan, Mısır'da, imalat sanayiindeki 26 KİT için yapılmıştır. Sonuçlar fiyat çarpıklıklarının önemini yansıtarak bu iki tür hesaplama arasında önemli farklılıklar göstermektedir.

Ortaya çıkan diğer bir olgu ise, piyasa fiyatları ve gölge fiyatlar arasındaki farklılıkların Mısır KİT'leri bilançolarında mâli kârın ekonomik kârın üstünde olacak şekilde çıkmış olmasıdır. Böylece KİT'lerin sadece yarısı yüzde 10'un altında bir mali kâr elde ederken, yarısı negatif bir ekonomik kâr sağlamıştır (Shirley, 1983, p. 33). Her ne kadar özel firmalarla yapılmış karşılaştırmalar yoksa da bu sonuçlar imalat sektöründeki Mısır KİT'lerinin kötü durumunu gözler önüne sermektedir.

Türkiye için de kamu ve özel firmaların çeşitli performans göstergelerinin karşılaştırmaları yapılmıştır. Sonuçlar göstermektedir ki 1979 da özel sektördeki işgücü verimliliği KİT'lerdekinin yüzde 30 üstündedir. Bu sonucun KİT'lerdeki İşgücü - Sermaye oranının özel sektöre göre yüzde 50 daha fazla olmasına rağmen söz konusu olduğur a dikkat edilmelidir (Ibid, p. 16) Diğer bir çalışma da göstermektedir ki 1976'da, Türk imalat sektöründe KİT'ler özel teşebbüsten her bir hasıla ünitesi başına yüzde 1 daha fazla emek ve yüzde 4 daha fazla sermaye kullanmışlardır (Krueger and Tuncer, 1980, p. 43).

Bu sonuçlar imalat sanayiindeki 123 Türk firmasının 1981 yılı ekonomik kâr tahminleriyle de doğrulanmaktadır. İmalat sektörü tümüyle ele alındığında KİT'lerdeki ekonomik kârlılık yüzde -0.7, özel firmalarda ise yüzde 6.2 dir. 14 sektör içinde yalnızca iki sektörde (demir-çelik ürünleri ve elektrik makinaları) kamu kesimi özel kesimden

daha fazla ekonomik kârlılığa sahiptir. Tekstilde ise kârlılık eşittir.

KİT'ler aynı zamanda uygulanan teşvik sistemleriyle de kayırılmışlardır. Böylece ithalat korumacılığı, vergi ve kredi uygulamalarından oluşan subvansiyon oranı ortalama olarak kamu sektöründe yüzde 31 ve özel sektörde yüzde 49 dur. Uygulanan teşviklerden böylece özel teşebbüs aleyhine etkin olmayan KİT'ler yararlandırılmışlardır (Yağcı, 1984, pp. 86 ve 97).

Brezilya, Hindistan, Endonezya ve Tanzanya için firma firma etkinlik düzeyi karşılaştırmaları da özel sektörün kamu iktisadi teşebbüslerine üstünlüğünü göstermektedir. Brezilya'nın plastik ve çelik endüstrileri örneğinde teknik etkinlik düzeyinin kamu kesiminde özel kesimden daha düşük olduğu ortaya çıkarılmıştır (Tyler, 1979). Hindistan'da kimyevi gübre endüstrisinde verimliliğin kamu kesiminde özel kesimden daha düşük olduğu ve bu farklılıkların yalnızca, kısmen hükümetin KİT'leri yüksek maliyetli yerli üretim girdileri kullanmaya zorlaması, ve eski makinelerin yenilenmiyerek zamanı geçmiş teknoloji kullanılmış olması dolayısıyla oluşan daha yüksek girdi maliyetlerinden meydana geldiği anlaşılmıştır (Gupta, 1982).

Endonezya'nın imalat sektöründe KİT'lerin üretim maliyetlerinin özel teşebbüsten genel olarak daha fazla olduğu anlaşılmıştır (Funkhouser and Mac Avoy, 1979). Nihayet Tanzanya'nın 10 sanayi kolundaki 300 den fazla firma için yapılmış bir araştırma 32 KİT'den 23'ünün aynı sanayi dalı içinde faaliyet gösteren özel firmalara kıyasla daha fazla sermaye ve daha fazla emek kullandığını ortaya çıkarmıştır (Perkins, 1983).

Bazılarına değinilen gelişmekte olan ülkelerin imalat sektöründeki KİT'lerinin bu açıkça gözler önündeki yetersiz performansları çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır. Karşılaştırmalı bir araştırma bunları şöyle sıralamıştır (Choksi, 1978).

- Yetersiz plânlama ve fizibilite çalışmaları nedeniyle işe yaramayan yatırım faaliyetleri
- Vasıflı idareci - Yönetici yetersizliği
- Merkezi planlama
- Firmanın günlük uygulamalarına devlet müdahalesi
- Hedeflerin belirsizliği
- Siyasal baskı

Bunlara aşırı istihdam, yüksek ücret ve / veya sosyal yardımlardaki fazlalık, karar vermedeki yavaşlık ve iflas korkusunun olmaması ilave edilebilir. Tüm bu faktörler 2 temel koşulda toplanmaktadır: İdarecilerin açık seçik hedeflerinin olmaması ve karar vermede devlet müdahalesi.

Kâr, gelişmekte olan ÷lkeler KİT'leri için asıl amaç değil genellikle ikincil bir amaçtır. Bu demektir ki maliyetleri dūřürmek ve teknolojiyi geliştirmek için itici güç çok azdır. Bu durum özel teşebbüsün kötü performans göstermesi halinde karşı karşıya bulunduğu iflas cezasının yarattığı korkunun kamu teşebbüsünde olmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

KİT'ler bazı sosyal amaçlara da hizmet etmektedirler. Örneğin sanayiinin ademi merkezietçiliği ve istihdam artışı gibi veya politik amaçlar-olarak belli bir kesim veya partinin üyelerine yarar sağlama ve askeri gücü arttırma gibi. Ancak ekonomik, sosyal ve politik amaçların nisbi önemleri açık olmaktan uzaktır ve hükümet değişikliklerini takiben veya aynı idarenin iş başında olduğu sırada dahi değişiklikler gösterebilir.

Gelişmekte olan ÷lkeler KİT'lerinde genellikle gözlenen bu aşırı iş-tihdam idarenin fazla iş gücünü istihdam etmek konusundaki talebinin bir sonucu da olabilir. Yönetmel bağımsızlığın olmaması, karar vermede yavaşlık ve kararlarda birbirini takip eden anlaşmazlıklar yaratır. Ve nihayet idarecilerin işbaşındaki hükümete bağımlılıkları onların uzun vadeli amaçlar değil kısa vadeli amaçlar peşinden gitmelerine neden olur.

IV. Gelişmekte Olan ÷lkelerde Özelleştirmelerin Durumu

Kamu İktisadi teşebbüslerinin nisbi olarak daha düşük etkinlikle çalışması nedeniyle ortaya çıkan yetersizlikleri onların özelleştirmesine yönelik girişimleri güçlendirmektedir. Ancak niçin böylesine ani bir değişme şeklinde bu kendini göstermiştir? Acaba bu KİT'lerin göstermiş olduğu performans hakkında şimdiye kadar yeterli bilgiye sahip olunmamış olmaktan mı kaynaklanmaktadır (12).

Şu söylenebilir ki; KİT'lerin bu nisbi etkinsizlikleri hakkındaki gerçekler ağırlığını ve buradan hareketle karar vericiler üzerindeki etkilerini zaman içinde arttırmışlardır. Aynı şekilde KİT'lerin artmakta olan zararları, ki borç krizine bağlı olarak ortaya çıkan bütçe kaynaklarındaki yetersizliklere paralel şekilde oluşmaktadır, hükümetlerin KİT'lerin bütçeye ve ulusal ekonomiye yüklediği maliyetlerin farkına varmalarına neden olmuştur. Fakat ana nedeninin kalkınma stratejilerindeki değişmelerde yatdığı daha muhtemeldir.

Özelleştirme, bazı ÷lkelerin giderek artan şekilde dış kaynaklı ilişkilerle giriştikleri kalkınma stratejilerindeki değişmelerin bir parçası olarak gör÷lmelidir. Bu değişme etkinlik artışını zorunlu kılmaktadır. Bunun koşulu da rekabeti arttırmaktır, rekabetçi ruha özel teşebbüs daha yatkin olduğundan dolayı da özelleştirmeler başlamıştır.

Şurası gerçektir ki, özellikle dış pazarlarda, özel teşebbüs, riskleri yüklenmede ve ihracattaki başarılarının meyvalarını toplamada sağlam durumda bulunmaktadır. Hatta bir araştırmaya göre 1970-81 döneminde gelişmekte olan ülkelerde ihracat artışı ile KİT'lerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) ve Gayri Safi Yurtiçi Yatırımlar (GSYİY) içindeki payı arasında negatif korelasyon vardır. Birinci halde 21 ve ikinci halde 38 ülke için yatay-kesit (Cross-Section) araştırmasıyla yapılan tahminde regresyon katsayısı sırasıyla yüzde 2 ve yüzde 1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır (Nunnenkamp, 1986, p. 190).

Aynı çalışmada, her ne kadar sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı çıkmamışsa da, bir taraftan KİT'lerin GSYİH ile GSYİY içindeki payları arasında ve diğer taraftan da bu paylar ile GSYİH ve GSYİY daki artışlar arasında negatif bir korelasyon elde edilmiştir. 73 gelişmekte olan ülkenin ele alındığı GSYİH artış oranının bağımlı değişken kişi başına gelir, nüfus, iç tasarruf oranı, dış yardım ve devlet müdahalesi endeksinin açıklayıcı değişkenler seçildiği çoklu regresyon analizinde ise istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.

Devlet müdahalesi endeksi devletin sanayideki düzenlemeleri ve millileştirmeleri de kapsayan bir kombinasyon şeklinde tanımlanmıştır. Bu değişkenin regresyon katsayısı hem 1960-70 ve hem de 1970-1980 dönemleri için çalışmada kullanılmış çeşitli tanımlama ve ayrıntılar altında negatif ve oldukça önemli çıkmıştır. (Singh, 1985, p. 223).

Devlet müdahalesi ve ekonomik büyüme arasında gözlenen bu negatif ilişkinin bir açıklaması, özel yatırımların kamu yatırımları karşısında daha yüksek etkinliklerinin olmasıdır. Gerçekten 1971-1979 dönemi için 27 gelişmekte olan ülkeye yönelik bir araştırma GSYİH artış oranı ile toplam yatırımlar içinde özel kesim yatırımları arasında pozitif bir korelasyonun varlığını göstermiştir (Bleyer and Khan, 1984, p. 27).

Diğer mesele ise gelişmekte olan ülkelerdeki özelleştirme programları ve bunların gerçekleşmelerine ilişkindir. Tablo 2 kapatma ve tasfiye, güçlü firmalarla idare anlaşmaları ve kiralamaları verdiği gibi özel kesime planlanmış satışlar ve bunlardan fiilen gerçekleşenleri de vermektedir. Tablo; Şili'deki en büyük 250 özel firmanın net değerinin dörtte birinden fazlasını temsil eden 133 KİT'in 1970'lerdeki satışını (Shirley, 1983, pp. 57-58); 1982 de Bengaldeş'deki toplam kapasitenin yüzde 40 kadarını temsil eden ve 1000 civarındaki küçük işletmeden oluşan jüt ve tekstil fabrikasının özelleştirilmesini ve Pakistan'da 1970'lerde millileştirilmiş 2000 kadar pirinç, un ve pamuk fabrikasının tekrar özelleştirilmesini içermemektedir (Young, 1986, pp. 25-27).

Bölge/Ülke	Toplam KİT sayısı	Hedeflenmiş Satışlar	Gerçekleşen Satışlar		Kapama ve Tasfiye		Kiralama ve Yönetim Anlaşmaları	
			Toplam	İmalat Sektörün-dekiler	Toplam	İmalat Sektörün-dekiler	Toplam	İmalat Sektörün-dekiler
AFRİKA								
Kamerun	80	12	—	—	5	5	6-10	5-9
Gine	65	43	—	—	16	16	1	—
Fildişi Sahilleri	113	20	4	2	10	—	3	3
Kenya	180	20	—	—	5	3	—	—
Liberya	23	7	—	—	—	—	1	—
Madagaskar	130	15	—	—	5	—	5	—
Mali	54	11	2	1	9	4	1	—
Moritanya	108	10	1	—	4	3	—	—
Nijerya	54	24	—	—	3	1	—	—
Senegal	104	10	5	3	25	24	—	—
Sierra Leone	26	10	—	—	1	—	4	—
Sudan	136	n.a.	7	7	10	8	—	—
Togo	73	40	—	—	9	9	7	3
Uganda	130	67	—	—	—	—	—	—
Zaire	138	37	11	—	3	—	3	—
LATİN AMERİKA								
Arjantin	100	27	—	—	12	—	—	—
Brezilya	547	155	17	9	9	—	—	—
Şili	27	23	n.a.	n.a.	—	—	—	—
Kosta Rika	39	14	1	1	—	—	—	—
Honduras	81	66	12	n.a.	3	n.a.	—	—
Jamayka	320	41	6	n.a.	1	n.a.	14	3
Meksika	845	236	33	n.a.	10	—	—	—
Panama	45	5	1	—	2	—	—	—
Peru	142	60-70	3	n.a.	3	—	—	—
ASYA								
Bangladeş	778	n.a.	217	70	—	—	1	—
Hindistan	217	29	—	—	—	—	—	—
Malezya	150	—	4	n.a.	—	—	—	—
Pakistan	112	—	6	6	—	—	—	—
Filipinler	86	—	1	n.a.	—	—	—	—
Singapur	n.a.	41	—	—	—	—	—	—
Srilanka	43	—	11	2	—	—	5	5
Tayvan	70	—	3	3	2	—	1	1
Tayland	65	10	2	—	—	—	—	—

n.a: Veri bulunamadı.

Kaynaklar: Berg ve Shirley, 1986, Tables 1 to 6; Hemming ve Massor, 1987 Appendix; Far Eastern Economic Review, April 2, 1987, Financial Times, may 5 1986 (Türkiye için)

Tablo göstermektedir ki gelişmekte olan ülkelerde özelleştirme programlarının gerçekleştirilmesinde şimdiye kadar sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Gecikmenin nedenleri olarak çıkar gruplarının muhalefeti, özelleştirilecek kuruluşların bozuk mali durumları, bunların rasyonelleştirmelerine yönelik politik engeller ve özel kesimdeki yetersiz sermaye gösterebilir. Hatta önemli miktarda bir uygulama, etkin olmayan KİT'lerin satış yerine kapatılmasını içermekte ve bir de önce KİT olarak kurulmuş firmaların ortadan kaldırılmasından ziyade satışlar yeniden özelleştirmeyi gerektirmektedir. Ve nihayet Tablo 2'de görüldüğü gibi kiralama ve idare anlaşmalarına yönelik nisbi olarak az örnek vardır.

IV. Gelecekteki Beklentiler

Son yıllarda yapıldığı gibi kapatma kararına gelecekte ve KİT'in düzeltilebilme şansının kalmadığı hallerde başvurulmalıdır. Aynı zamanda, büyük firmaların kapatılmasına yönelik politik engeller, onların bazıları faaliyetini sürdürebilecek bir kısmı ise sürdüremeyecek küçük parçalara ayrılması sonucunu doğurabilir.

Özelleştirmeye gelince, şurası iyice vurgulanmalıdır ki kontrolü hala kamu kesiminde kalan bir KİT'in hisselerinin bir kısmının, Brezilya'da Petrobas örneğinde olduğu gibi, satılması özelleştirme anlamına gelmez. Bundan ziyade böyle bir satış özel sektörü finansman güçlüğüne sokarak crowding-out'a neden olabilir.

Özelleştirme kontrolün el değiştirmesi olarak tanımlanmalıdır. Bu, özellikle yurt için sermayenin sınırlı olduğu ülkelerde, tüm hisselerin özel ellere satışı anlamına gelmeyebilir. Mesela Zambia'da yüzde 50 şer paylı ortak girişimlerin özel sektör ortakları tarafından idare edildiği bildirilmektedir. (Berg and Shirley, 1986, p. 1)

Özelleştirme belli şartların yerine getirilmesiyle gerçekleştirilmelidir. İlk önce prosedüre ilişkin kuralların tamamen açık ve kesin olması ve bunların uygulamaya konması gerekir. Bu kurallar özelleştirilecek şirketin bağımsız bir kuruluş tarafından değerinin belirlenmesini gerektirir, bunun için de açık artırma veya ülkenin şartlarına uygun başka bir yöntem kullanılabilir. burada hem düşük fiyatlardan (1974 sonrası Şili'de olduğu gibi) hem de verimlilikleri konusunda şüpheler olan varlıklar için yüksek fiyat koymaktan kaçınılacaktır. (Hatta Kanada'da bir örnekte yapıldığı gibi tarımsal bir fiyat koymak gerekebilir).

Devletin özelleştirilecek işletmeyi ele alarak onun fazla borç yükünü ortadan kaldıracak ve aşırı istihdamı azaltacak şekilde düzenlemelerle modernleşirmesi de arzu edilen birşeydir. Borçları

varlıkların değerini aşan firmaların özel eller tarafından devralınması beklenmiyebilir. İş gücünde de, şayet sendikalarla belli bir zaman içinde azaltma yapılacağına dair bir anlaşma yapılmamışsa özelleştirme öncesi gerekli azaltmalar yapılmalıdır.

Yurtiçi mali yetersizlikler gelişmekte olan ülkelerde, özellikle düşük gelirli ülkelerde, özelleştirmeyi engelleyebilir. Aynı zamanda özelleştirme demokratikleşme ile birleştiğinde devlet çiftliklerinin köylülere satılması ve tarımsal ürün ve girdi pazarlaması ile uğraşan kamu ticari şirketlerinin üreticilere satılması gibi (Bunların bir örneği İngiltere'de belediye evlerinin içinde oturanlara satılmasıdır) sonuçlar doğurabilir. Bu tür vakalar iç finansal olanakların sınırlılığına rağmen, yerel endüstri ve balıkçılığının bile özelleştirme olanaklarının varolduğu, aşığı Sahra Afrikasında yapılmıştır (13).

Daha da öte, Fransa örneği göstermektedir ki, özelleştirme hisse piyasasını canlandırmak için kullanılabilir (14). Özelleştirmeden hisse senedi piyasasını güçlendirici bir araç olarak yararlanmak Pakistan için de düşünülen bir şeydir. Boğaz Köprü gelir ortaklığı senetleri ve Keban senetlerinin satışının Türkiye'de tahvil piyasasına canlılık getirdiği söylenmektedir.

Borçlu ülkelerde borç-sermaye değiş tokuşu, yabancılara olduğu kadar yurt dışında fonları bulunan kendi yurttaşlarını da kapsayacak şekilde, özelleştirme için bir potansiyel arzeder. Daha genel bir ifadeyle özelleştirmenin yurt içi finansmanı dış finansmanla tamamlanabilir. Ulusal çıkarlara ters düşmemek kaydıyla yabancı sermayeyi özelleştirme aşamasında dışlamak için neden yoktur.

Bir seçenek olarak uzun süre önerilen kiralama veya yönetim anlaşmalarının (açık arttırmalarla verilen) özelleştirmeye alternatif olduğu yine de göz önünde tutulabilir. Bu yöntemler yakın zamanlarda, ideolojik yaklaşımların kamu varlıklarının satışını sınırladığı Macaristan gibi sosyalist ülkelerde kullanılmıştır.

Özelleştirmede başarılı olmak için aynı zamanda bazı koşulların da yerine getirilmesi gerekmektedir. İthal ikamesi lehinde ve ihracat aleyhinde teşvik sistemlerine sahip gelişmekte olan ülkelerde bir politika reformuna ihtiyaç vardır. Reform çabaları bu ülkedeki özelleştirme sürecine katkıda bulunurken özelleştirmenin başarılı olması bu reformların tümüyle gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Özelleştirmeden yarar elde edebilmek için rekabet ortamının şayet yoksa meydana getirilmesi ve güçlendirmesine de ihtiyaç vardır. Rekabet olmaksızın yeni kurulmuş özel firmaların kâr maksimizasyonu ulusal çıkarlara hizmet etmeyebilir (15). Gerçekten görülmüştür ki özel kuruluşların kamu kuruluşlarına üstünlüğü rekabetin olduğu endüstrilerde açıkça ortadadır. (Yarrow, 1986)

Benzer nedenlerle, özelleştirme olmadığı durumda, kamu teşebbüslerinde rekabet koşullarını gerçekleştirmek etkinlikte iyileşme sağlanmasını gerekli kılacaktır. Böylesine bir yöneliş Macar politika yapıcılarınca ele alınmaktadır. Fakat bu yalnızca kamu teşebbüslerinde yönetim hükümetten bağımsız olduğu ve kâr maksimizasyonu için gerekli koşullar sağlandığı takdirde başarıyla yapılabilir.

Yöneticilerin bağımsızlığı, onların, hükümet temsilcilerinin azınlıkta olduğu bir yönetim kuruluna karşı sorumlu tutulmalarıyla sağlanabilir. Aynı zamanda yönetimin firma kârından payını alması ve iflas olayının söz konusu olabilmesi rekabetin gerçek yüzünü ortaya çıkaracaktır. Bu ise pazara girişlerin serbestliğini ve / veya büyük firmaların dağılmasını ve ithalat serbestliğini gerekli kılar. Aynı zamanda kredi ve vergilemeye ilişkin kamu teşebbüslerinin hali hazır ayrılacaklarının ortadan kaldırılması ve onların özel firmalarla eşit koşullara getirilmesi gerekir.

Tabii insan kamu teşebbüslerinde gerçek anlamda rekabet koşullarının tesisinin bu kuruluşlar kamu sahipliğinde iken gerçekleşip gerçekleşmeyeceği sorusunu soracaktır. Bu Sual Macaristan da uzunca süre tartışılmıştır ve Brezilya'daki gibi oldukça etkin KİT'lere bazı örnekler var iken Afrika görüntülerine yönelik bir uzman gözlemci KİT'ler yardımı ile endüstriyel kalkınmanın geleceğe yönelik şüphelerini ifade etmiştir (16).

SONUÇ

Bu çalışma geliştirmekte olan ülkelerde imalat sektörü içinde KİT'lerin oynadığı önemli role dikkat çekmektedir. Bu kuruluşlar ekonomik gelişmenin gerçekleştirilmesinde temel dayanaklar olarak ele alınmakta ve sermaye yoğun endüstriler olduğu kadar sanayileşmede stratejik öneme sahip olarak görülen özel önemi haiz endüstriler içinde kabul edilmektedirler.

Bununla beraber zaman içinde KİT'ler geliştirmekte olan ülkelerde giderek artan mali yük oluşturma noktasına gelmişlerdir. Aynı zamanda yurtdışından gelen kaynakları tüketmeleriyle açıkları giderek iç kaynaklardan karşılanmaya başlanmış ve böylece özel sektör "Crowding-out"unu arttırmışlardır.

KİT'lerin büyük boyutlara ulaşan kötü performansı pek çok geliştirmekte olan ülkenin deneyi olarak bilinen onların özel sektöre kıyasla nisbi etkinliklerinin düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. O zaman özelleştirme, özel ve kamu teşebbüsleri arasındaki etkinlik konusundaki algılama farklılıklarına bir tepki olarak yorumlanabilir. Ve KİT'lerin güç durumdaki mali koşullarının varlığı bazı geliştirmekte olan

ülkeleri kalkınma stratejilerini değiştirmeye itmekte ve bu da giderek artan dış ilişkiler gerektirmektedir; bunun ise etkinlikte artış isteyeceği açıktır.

Aynı zamanda özelleştirmeyi başarılı kılmak için rekabet koşullarının tesisi zorunludur. Bunun da ötesinde çıkar çevrelerinin muhalefeti, özelleştirilecek firmaların kötü mali durumları rasyonelleştirmeye yönelik politik engeller ve özel yerli sermaye yetersizliği gibi özelleştirmeyi engelleyebilecek sorunların ortadan kaldırılmasına ihtiyaç vardır.

Özelleştirmenin olmaması halinde kiralama ve yönetim anlaşmalarına, düzeltme şansı olmazsa kapatmaya ve KİT'ini çalışmasının iyileştirilmesine gidilecektir. İyileştirmelerin başarısı yöneticilere, onları iç ve dış rekabete açarken, tam bir bağımsızlık ve gelişmiş teşvikler sağlanmasını gerekli kılacaktır. Tabii bunun, bu şirketlerde kamu mülkiyeti olduğu sürece başarılıp başarılılamayacağı suali sorulacaktır.

KAYNAKLAR

- Ayub, Mahmood Ali and Sven Olef Hegstad, "Public Industrial Enterprises. Determinants of Performance," *Industr and Finance Series Volume 17, Washington, D.C., World Bank, July 1986.*
- Balassa, Bela "French economic Policy Since March 1986", *The Tocqueville Review, 1987* and, in French translation, *Commentaire, Età, 1987.*
- Balassa, Bela, Gerardo M. Bueno, Perdo - Pablo kuczynski, and Mario Henrique Simonsen, *Toward Renewed Economic Growth in Latin America, Washington, D.C., Institute for International Economics, 1986.*
- Berg, Elliot, "Private Sector Potential in Africa", *Journal of Economic Growth, Third Quarter 1986, pp. 17-23.*
- Berg, Elliot and Mary M. Shirley, "Divestiture in Developing Countries" Washington, D.C., 1986 (unpublished manuscript).
- Blejer, Mario I. and Mohsin S. Khan, "Private Investment in Developing Countries", *Finance and Development June 1984, pp. 26-29.*
- Choksi, Armeane M., "State Intervention in the Industrialization of Developing Countries. Selected Issues", *World Bank Staff Working Paper No. 341 Washington. D.C. July 1979.*
- Demetz, Harold, "Why Regulate Utilities?" *Journal of Law and Economics, April 1968, pp. 55-65.*
- Funkhouser, R. and MacAvoy Paul W., "A Sample of Observations on Comparative Prices in Public and Private Enterprise", *Journal of Public Economics. 1979, pp. 353-68.*
- Gordon, David., "Development Finance Companies, State and Privately Owned", *World Bank Staff Working Paper No. 578, Washington, D.C., July 1983.*
- Gupta, M., "Productivity Performance of the Public and the Private Sectors in India: A Case Study of the Fertilizer Industry", *Indian Economic Review, 1982.*
- Hemming Richard and Ali M. Mansoor, "Privatization and Public Enterprises" *IMF Working Paper No. WP/87/9. Washington, D.C., International Monetary Fund, February 25, 1987 (unpublished manuscript).*
- Hill, Hal, "State Enterprises in a Competitive Industry: An Indonesian Case Study", *World Development, November 1982, pp. 1015-23.*
- Interamerican Development Bank, *External Debt and Economic Development in Latin America: Background and Prospects, 1984.*

- Kay, J.A. and D.J. Thompson, "Privatization: A Policy in search of a Rationale", *Economic Journal*, March 1986, pp. 18-32.
- Killick, Tony, "The Role of the Public Sector in the Industrialization of African Developing Countries" *Industry and Development* No. 7, New York, United Nations, 1983, pp. 57-58.
- Krueger, Anne, O. and Baran Tuncer, "Estimating Total Factor Productivity Growth in a Developing Country", *World Bank Staff Working paper* No. 422, Washington, D.C., October 1980.
- Nunnenkamp, Peter, "State Enterprise in Developing Countries", *Intereconomics*, July-August 186-97.
- Perkins, F.S., "Technology Choice, Industrialization, and Development Experiences in Tanzania", *Journal of Developing Studies*, January 1983, pp. 213-47.
- Shirley, Mary M., "Managing State - Owned Enterprises", *World Bank Staff Working Paper* No. 577, Washington, D.C., July 1983.
- Short, R.P., "The Role of Public Enterprise: An International Statistical Comparison", in Robert H.Floyd, Clive S.Gray, and R.P. Short, eds. *Public Enterprise in Mixed Economies*, Washington, D.C., International Monetary Fund, 1984, pp. 110-196.
- Singh, Dam D., "State Intervention, Foreign Economic Aid, savings and Growth in LDCs: Some Recent Evidence", *Kyklos*, 1985 (2), pp. 216-32.
- Tyler, William C., "Technical Efficiency in Production in a Developing Country: An Empirical Examination of the Brazilian Plastics and Steel Industries", *Oxford Economic Papers*, November 1979, pp. 477-85.
- World Bank, *Borrowing in International Capital Markets*, Washington D.C., January 1980.
- Yağcı, Fahrettin, "Protection and Incentives in Turkish Manufacturing. An Evaluation of Policies and their Impact in 1981", *World Bank Staff Working Paper* No. 660, Washington, D.C., July 1984.
- Yarrow, George, "Privatization in Theory and Practice", *Economic Policy*, April 1986, pp. 323-70.
- Young Peter, "Privatization in LDCs: A Solution that Work", *Journal of Economic Growth*, Third Quarter 1986, pp. 24-30.

DİPNOTLAR

- (1) Bu tebliğ, Uluslararası Kamu Maliyesi Enstitüsünün 24-28 Ağustos 1987 tarihleri arasında Paris'de toplanan 43. Kongresinde sunulmuştur. (Ç.N.)
- (2) Siyasal İktisat Profesörü ve Dünya Bankası Danışmanı (Ç.N.)
- (3) Marmara Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Öğretim Üyesi (Ç.N.)
- (4) Kıyaslama amacıyla tablo, bulunduğu ölçüde, sanayileşmiş ülkelerin de rakamlarını vermemektedir.
- (5) Bazı durumlarda madencilik imalat içinde yer almaktadır. Fakat inceleme konumuz içindeki ülkelerde madencilik genellikle çok az öneme sahip olduğundan tartışmada dikkate alınmayabilir.
- (6) Data madencilik ve imalatı içermektedir.
- (7) Bu şunu göstermektedir; British Telecom hariç İngiltere'deki özelleştirmeler büyük ölçüde kamusal hizmet veren kurumlar ve ulaşım ile ilişkilidir.
- (8) Ele alınan dönemler içinde Kore'de değişiklik olmamıştır.
- (9) Fransa örneğinde, özelleştirme nedenleri olarak etkinlik artışı ve bürokratik müdahalelerde azalma sağlanması beklentisi gösterilmiştir.
- (10) Başka şekilde ifade edilmediği sürece, data, Short 1984 5, 6, 7 ve 8 tablolardan çıkartılmıştır. Tabloların ülke kapsamı değişik olmakla beraber, data genellikle kıyas yapılabilir niteliktedir.
- (11) Son grup içinde bir vakada kamu teşebbüsü bir parça daha etkin çıkmıştır.
- (12) Bu noktada adam Smith'in milletlerin zenginliği'ndeki şu sözlerine atıf yapılabilir: Avrupa'daki büyük Mnarşilerin hepsinde Kraliyet topraklarının satışı büyük bir parasal gelir sağlayacak ve elde edilecek gelir bunların kralın kullanımında kalmasına kıyasla çok daha fazla olacaktır. Tabii bu gelirlerin kamu borçlarının ödenmesinde kullanılacağı varsayımıyla... Kraliyet toprakları özel mülkiyete geçmiş olduğu zaman birkaç yıl içinde iyi işlenmiş ve iyi hale getirilmiş olacaklardır. (Yarrow, 1986, p. 324).

- (13) Yapılan açıklamaya göre, kolektif olarak satın alınan motorlu tekneler balıkçılara satıldıktan sonra bunların kullanılma payları hasıladaki artışla beraber yüzde 15'den yüzde 85'e çıkmıştır (Berg, 1986, p. 18).
- (14) Şimdiki Fransız Hükümetinin bu uygulaması, hisse senedi piyasasının, büyük ölçekli şirketlerin özelleştirilmesi sonucu sürülen hisse senetlerini absorbe edemeyeceğini ileri süren sosyalist hükümet taraftarları tarafından reddedilmiştir (Balessa, 1987).
- (15) İngiltere örneğinde işaret edildiği gibi (Kay and Thompson, 1986, p. 25) etkinlik bir sonuç olarak gelişeceğine gerileyebilir.
- (16) Sanayileşmenin geliştirilmesi için bir araç olarak büyük bir kamu sektörü yaratmayı düşünen bir Afrika ülkesine bu yazarın şöyle bir tavsiyesi olması gerekirdi; Yapmayın; sanayinin geliştirilmesinin daha iyi yolları vardır. Büyük bir kamu sanayi sektörü dinamik endüstriyel büyümeye pek az katkıda bulunur, kamu maliyelerine yük haline gelir, sermaye ihtiyaçlarını karşılamak için net bir kaynak aktarımına ihtiyaç duyar ve özel sanayinin büyümesini baltalar.